

חולה שקיבל טיפול חינוך בלי שהיה זכאי ונפטר מי חייב בתשלום

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

נימוקי דין תורה זה מתוך הנפסק באחד מסניפי בית הדין בבני ברק ובקרית ספר (מודיעין עילית) בשבתו כבוררות וכבית הוראה לממונות במעמד שני צדדים, ע"י דיין יחיד או מותב תלתא

(תיק זה פורסם כבר בחוברות המודפסות של בית הדין)

תיק מס' 2599.

הצדדים: בנות המשפחה של האם המנוחה, והויכוח הוא מי ההן חייבת בתשלום, האם כולן בתור יורשות כי החוב היה של האם המנוחה, או אחת בלבד כי החוב עליה ולא על האם.

נושא הדיון: אמם המנוחה היתה מטופלת כשנתיים בבית חולים גדול מאוד בירושלים במחלקה אונקולוגית, ובעיקר בקבלת טיפול כימי ומשככי כאבים ע"י המחלקה לאישפוז יום, והיות ואחת מהבנות היא אחות בכירה במחלקה זו, בקשה רשות מהאחראית הראשית וקבלה, שהאם לא תצטרך להגיע פעם או פעמיים בשבוע לקבלת הטיפול ולהחליף את התחבושות היקרות במחלקה, אלא הוציאתם מהמלאי והביאתם לבית האם וטיפול בה שם. וכעת שנפטרה האם ליבם נוקפם מדיני שמים אם זה נחשב גזל, כי האחראית במחלקה אינה בעלת סמכות להתיר להוציא בניגוד לנהלים וגם היא אומרת שנתנה רשות רק בגלל "שכולם מוציאים בלי רשות". (כלומר, המצב הוא שכל מי מהצוות שיש לו חולה בתוך ביתו, וצריך דברים שא"א להשיג בבתי מרקחת, כמו משככים מסוימים ותחבושות מסוימות ואמפולות ומחטים מטיב מיוחד, כל אחד לוקח משהו בלי רישום, וזה הנוהל הבלתי כתוב). בפועל לא נרשם במחלקה שזו החולה קבלה תחבושות אלו, אלא היתה נוטלת בלי רישום ע"י העלמת עין כעין מעשה גזל מתוך המלאי. והשאלה הנלווית היא, אם צריכים להשיב לבית החולים; למי ואיך ניתן להחזיר, האם צריך ללכת לאחראי המחסן לשלם לו, או למנהל

הכספים, ואם תרומה אנונימית לביה"ח תעזור. ויצויין שאין האחות שנטלה בעצמה יכולה להביא את התשלום או ההחזר עם הסבר, כי ע"ז תאבד את מקום פרנסתה לאלתר ויתכן שתיתבע תביעה פלילית אזרחית ותיענש.

אחרי בירור כל הטענות ואין סתירות בין הצדדים הוכרע למעשה: שצדדי הדיון בזה הם: א' אם הוי גזל מיהו הגזלן, האם יש צד שהאם המנוחה או רק על הבת. ב' מיהו הנגזל, האם ביה"ח הוא יישות בעלותית ע"פ ההלכה ששיך גזילה ודין השבה על מה שנגזל ממנו. ג' מי מוסמך לתת רשות. ד' האם מי שהיה יכול וזכאי לקבל אותם מוצרים אם היה מגיע למחלקה, יכול לממש זכאותו בביתו ע"י נציג ביה"ח בהסכמת הצוות. ה' מה "שכולם מוציאים" בידיעת הממונים, האם הוי היתר לנהוג כך לכתחילה.

וי"ל לגבי הנידון הא' שאם נעשה מעשה גזילה זה לא בשימוש בחבישה בבית או בהזרקת החומר של התרופה, דנימא שהאם עברה על גזל וכעת יש צער לנשמתה בשמים חלילה, אלא המעשה הוא ההוצאה מתחום בית החולים שנעשה ע"י האחות המוציאה, וממילא זה נידון של דיני אדם ולא של דיני שמים. ונראה שלא כל המשפחה בע"ד לשאול ולחוש לתשובה על חשבונה של אותה בת. אלא היא צריכה לשאול בנפרד את מי שהיא מסמיכה לקבל תשובתו. ואחרי שכבר נגזל החומר בהוצאה מרשות הנגזל, שזהו הקנין שחל בדבר, מה שהאם קבלה אותו, אין לה דין של המשך גזל, אף שאילו זה היה נידון של ברכה היה נחשב לגזול שאי"ז אלא מנאץ, כי לא היה שינוי רשות ושינוי מעשה. אבל חיוב ממון להשיב במטלטלין יש רק על הגזלן הראשון ולא על המקבל ממנו.

ולגבי נידון הב' צ"ע שאין בעלים מוגדר, רק חברי דירקטוריון שאף אחד מהם לא יעבור למשל על בל יראה ובל ימצא על חמץ ספציפי המונח בבית החולים. כי הם הנהלה של הרכוש באופן כולל. על החברה ועל ההחלטות איך לנהל את החברה בצורה מיטבית.

אולם אף שאין בעלות הלכתית למנהלי בית החולים ביחס לחפצים שבו, ודאי שאינם הפקר, ויש איסור גזל גמור ליטול מממון בית החולים אפילו חוט אחד. רק שמי שגזל לא את המנהלים גזל שאינם יותר מגבאים, רק את הציבור גזל, שזה יועד לחולים ע"י משלמי התשלומים, ונותני התקציבים, והתורמים מכל העולם, שהיה מיועד לחולים לפי שיקול דעת ההנהלה. ומי שגנב וגזל גזל את כל החולים כולם. ובכה"ג אם אין ידיעה למי להחזיר, כגון אם

א"א להחזיר לקופת הציבור שבתוך בית החולים באופן של תרומה שתגיע בחזרה לציבור החולים, או שהביטוח של בית החולים כבר שילם את החסרון. אז יהיה הדין שיעשה בהם צרכי רבים.

והנה נראה שנידוננו שייך לשאלה חדשה, דכל גדרי גזל המצויים הם שאדם נטל מהשני מה שלא היה מגיע לו בלאו הכי, וחסור ממון השני היה בגזילה. אבל בנידו"ד אם היו מקפידים על הכללים של בית החולים לא היה נשאר הציוד והתרופות בבית החולים, אלא היתה החולה מגיעה לאישפוז יום מעיר מגוריה עם כל הקושי והטורח ומקבלת אותם תכשירים בדיוק "בהיתר". ולביה"ח לא היה נחסך ולא נשאר בידו כלום. או שהיו מוציאים מהמחלקה עם רישום ת"ז ופרטי החולה על כל פריט, ולמעשה באי עמידה בכללים שנגזלו הפריטים לא התמעט עצם ממון הנגזל אלא היה שינוי מדעת הנותנים בלבד, וזה גזילת הכללים והנהלים ולא גזילת החפץ. כי הכל הגיע לה לחולה, והיתה מקבלתו גם בלי הגזל. ויש לחקור האם בכה"ג נמי נחשב שגזלה וצריכה השבה.

ויש להביא לשאלה הזאת ג' ראיות. הא' מגזל אביו והוא היורש, שאפילו אם אין לו אחים היה נחשב לגזלן, כמבואר במשנה בב"ק דף קח ב דבמקרה כזה אם נשבע לכפור היה חייב קרן וחומש ואשם לדודיו אחי אביו, וכ"פ הרמב"ם בפ"ח מגו"א הלכה ב' וג' ובשו"ע סימן שסז. מוכח לכאורה שלא חיסור הממון נותן שם גזלה. ויש לדחות שמא דוקא שם שבחיי מורישו זה היה חיסור ממון גמור, ולא דומה לנידו"ד. והראיה הב' מגזל פר קרבן שיכול להשיב קרבן כבש, (בב"ק דף עח ב). שכל מה שהחסיר לבעלים זה לצאת יד"ח נדרו וחובתו, ואת מה שלא החסיר לו אי"צ להשיב. וה"נ בדין כיון שלא הוחסר מהבי"ח אלא את הרישום המסודר, אי"צ להשיב. ויש מקום לדחות דהתם כבר הוי ממון גבוה, כל היותר על החובה כבר ניתקה מבעלות המקדיש, ולא ממנו גזלו, ומשא"כ בנידו"ד שהכל נלקח מבעלות הציבור שבבית החולים במעשה של גזילה, אף שלא נחסר מהם ערך הממון כי בלא"ה היה נלקח מהם וכנ"ל. מ"מ ראיה אין כאן.

ויש להביא נגד זה ראיה אחת שיש חיוב השבה שלמה, מדין גזל חמץ ועבר עליו הפסח, שאם הוא קיים אומר לו הש"ל ונפטר ידי השבה בזה. ואם אינו בעין כגון שנתכלה אחרי פסח ביד הגזלן, אפילו שהנגזל היה נפסד את הערך במלואו ואין לו שום הפסד חייב לשלם כשעת הגזילה. מוכח שלא ההפסד מחייב בהשבה אלא המעשה האסור. והמעשה מחייב בהשבה מעלייתא. ומה שגזל

איסוה"נ פטור מלהשיב, כי אין בזה שו"פ, ואין חיובים על פחות משו"פ. אבל נידו"ד המעשה היה בשווה הרבה כסף, ולאדם זר שאינו זכאי ודאי שיש חיוב תשלום גמור, ורק לגבי החולה הזה הגזל אינו אלא העבירה על הנהלים והנטילה בניגוד לדעת הבעלים יהיה מי שיהיה, ומבלי שנגרם הפסד בפועל שלא היה נגרם לולא העבירה על הנהלים. וזה דומה לגזל חמץ ונתכלה אחרי פסח וכנ"ל. וא"כ משמע שיש חיוב השבה. וכן אמר לי הגרי"ו. ועוד חזינן מדין שואל של"מ דהוי גזלן, אף שחסרה רק בקשת הרשות, ואם היה מבקש רשות היה מקבל. רואים שאי מתן רשות היא מעשה גזילה לא בגלל ההוצאה מהבעלות. ע"כ יש חיוב השבה. (ועדיין חיוב ההשבה הוא לציבור וכנ"ל, דהיינו יעשה בהן צרכי רבים).